



**Prof. dr. J.W. Duyvendak
Drs. P. van der Graaf**

**met medewerking van
N. Boonstra, drs. R. van Overbeek
en drs. A. Raspe**

Opzoomeren, stille kracht?

*Een onderzoek naar de kwaliteiten van het
Opzoomeren in Rotterdam*

SAMENVATTING

Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

Telefoon 030-2300799

Fax 030-2300683

e-mail: secr@verwey-jonker.nl

www.verwey-jonker.nl

Utrecht, april 2001

Inhoudsopgave

Gedeelde beelden over Opzoomeren? Op weg naar conclusies	3
Inleiding	3
Benoemde doelstellingen van het Opzoomeren	3
Waargenomen resultaten van het Opzoomeren	5
Doelen afgezet tegen resultaten	7
Methoden en organisatie van Opzoomeren	7
Thema's voor de toekomst	9
De samenwerking tussen de verschillende partijen	13
Tot slot	15

Gedeelde beelden over Opzoomeren? Op weg naar conclusies

Inleiding

In dit onderzoek hebben we tot nu steeds gekeken naar de doelen en resultaten die de afzonderlijke actoren bij Opzoomeren voor ogen hebben. De meerwaarde van het onderzoek ligt echter vooral in het vergelijken van de verschillende visies. Delen bestuurders, ambtenaren, opbouwwerkers en bewoners dezelfde doelstellingen of kijken ze op een heel verschillende manier naar Opzoomeren met elk een eigen verlanglijstje? En zien deze groepen ook dezelfde resultaten of benadrukken ze ieder een ander gewenst bereik? En wat voor consequenties hebben eventuele verschillen hierin voor de samenwerking tussen de actoren? Werken ze elkaar daardoor tegen of vullen ze elkaar juist aan? Interessant in dit opzicht zijn ook de beelden die de actoren van elkaar hebben.

Bij het vergelijken van de visies van de actoren houden we dezelfde volgorde aan als in de voorgaande drie hoofdstukken. Eerst zullen de doelstellingen die de actoren hebben bij Opzoomeren vergeleken worden, waarbij zal worden ingezoomd op de concreetheid en het schaalniveau van de gestelde doelen. Vervolgens worden met dezelfde lens de resultaten die de verschillende actoren zien bij Opzoomeren besproken om daarna tot een vergelijking te kunnen komen van de gestelde doelen en waargenomen resultaten. In hoeverre komen deze doelen en resultaten met elkaar overeen? Tenslotte zal worden gekeken naar de verschillende visies op de methoden en organisatie van opzoomeren. Hoe waarderen de verschillende partijen onder andere de premie op actie en de rol van het opbouwwerk?

Deze vergelijkingen monden uit in een bespreking van een drietal thema's voor de toekomst (doelen voor Opzoomeren, het bereik van Opzoomeren en de methoden en organisatie van opzoomeren) met mogelijke spanningsvelden binnen en tussen actoren.

Benoemde doelstellingen van het Opzoomeren

Het 'sociale' karakter van Opzoomeren staat bij alle partijen buiten kijf: Opzoomeren dient het sociale verkeer tussen bewoners te bevorderen. De één giet het in abstractere termen dan de ander, maar zowel bewoners, bestuurders, ambtenaren als opbouwwerkers zijn het erover eens dat één van de belangrijkste doelstellingen van Opzoomeren het verbeteren van de contacten tussen bewoners is. De mate waarin deze contacten moeten worden verbeterd, blijft echter bij alle partijen vaag.

Gevraagd naar de indicatoren van de contactladder, hebben bijna alle gesprekspartners moeite om aan te geven of het gaat om het kennen van je buren of dat het wenselijk zou zijn dat ook sprake is van wederzijdse hulp. En mogen deze contacten beperkt blijven tot een bepaalde groep bewoners in een straat of moeten er ook uitwisselingen tussen verschillende groepen bewoners plaatsvinden? Veel gesprekspartners waren tevreden met het formuleren van doelen op een tamelijk algemeen niveau (verbeteren sociale relaties, versterken cohesie) zonder dat ze hierbij direct concrete (voor)beelden van hadden. In dit verband was de contactladder overigens wel behulpzaam; deze hielp bij de concretisering van doelen.

Bewoners en politici zien naast sociale doelen ook een duidelijke link met het beheer van de woonomgeving: een sociaal sterke straat is beter in staat om de buitenruimte schoon, heel en veilig te houden en zal zich ook eerder verantwoordelijk voelen om dit te doen. Al maakt het met name voor bewoners niet veel uit in welke volgorde dit gebeurt: door de straat met elkaar schoon te maken, ontstaan contacten tussen bewoners, die weer ingezet kunnen worden voor het beheer van de woonomgeving. Opbouwwerkers daarentegen zijn meer exclusief gefocust (geeraakt) op de sociale contacten: het bevorderen van de sociale cohesie tussen bewoners in een wijk of buurt staat bij hen voorop. Bovendien heeft veel nadruk op fysiek beheer soms een 'uitsluitend' effect op bewoners die minder behendig zijn met de bezem.

Dit brengt ons bij de conclusie c.q. aanbeveling dat over de doelen van Opzoomeren explicieter met elkaar van gedachten moet worden gewisseld. Naar nu blijkt heeft zich in de visie op de doelen in de loop van de tijd onder alle betrokkenen een parallelle ontwikkeling voorgedaan van 'schoon en heel' naar 'sociaal'. Niettemin dienen met name opbouwwerkers er rekening mee te houden dat andere partijen groot belang zijn blijven hechten aan het beheer van de woonomgeving als één van de doelstellingen van het Opzoomeren. Dit betekent niet dat zij hieraan zelf hun tijd zullen hoeven te besteden. Hun taak als sociale makelaars ligt vooral in het bevorderen van de kwaliteit van sociale relaties tussen bewoners, terwijl het beheer van de woonomgeving primair een zaak is van (deel)gemeente, buurtbeheer en bewoners. Inhoudelijk lijkt er ook geen spanning tussen beide doelstellingen te zijn: recent onderzoek van Intomart naar determinanten van leefbaarheid en veiligheid heeft uitgewezen dat de kwaliteit van sociale relaties een belangrijke factor is om tot een leefbare en veilige straat te komen.

Overigens moet de sociale doelstelling hoognodig worden geconcretiseerd. Dit kan gebeuren met behulp van de gepresenteerde 'contactladder' die door alle deelnemers aan het onderzoek werd verwelkomd als nuttige bijdrage om in de toekomst preciezer te kunnen vaststellen welk ambitieniveau men nastreeft. Ook kan dan – helaas beter dan op dit moment – worden geëvalueerd in hoeverre de gestelde doelen zijn bereikt. Nu kan 'slechts' worden vastgesteld dat alle betrokkenen menen dat Opzoomer-activiteiten een grote bijdrage leveren aan de verbetering van de sociale relaties in veel Rotterdamse straten en wijken. Hoe groot deze bijdrage is en hoe duurzaam kon – gelet op het ontbreken van beginndoelen en tussenmetingen – minder dan verwacht worden vastgesteld. Dit probleem (het ontbreken van meetinstrumenten) geldt overigens niet alleen voor het Opzoomeren, maar is een algemener probleem bij projecten m.b.t. sociale cohesie.

Schaalniveau van de doelstellingen

De verschillende partijen in Opzoomeren zijn behoorlijk eensgezind over het schaalniveau van Opzoomeren: Opzoomeren dient zich voornamelijk af te spelen op het straatniveau. Bewoners zien zelf uitsluitend de straat als relevant en ook opbouwwerkers ervaren dat op dit niveau het makkelijkst resultaten te boeken zijn. Toch dromen opbouwwerkers van effecten op hogere schaalniveaus: ze hopen op uitstraling naar het buurniveau, waarbij de ene straat de andere aansteekt.

Sterk niveaubewust zijn de bestuurders en ambtenaren die verschillende schaalniveaus zien voor verschillende groepen: jongeren dienen op een hoger niveau (de wijk) aangesproken te worden dan ouderen en kinderen die dicht bij huis blijven (de buurt).

Dit leidt tot de aanbeveling c.q. conclusie dat het straatniveau de belangrijkste schaal moet blijven waarop het Opzoomeren plaatsvindt. In aanvulling daarop moet de ontwikkeling worden voortgezet om bepaalde groepen op het niveau van de buurt aan te spreken c.q. te ondersteunen. Hierbij kan, zoals ook vermeld in het Werkprogramma van Opzoomer Mee voor 2001, met name worden gedacht aan jongeren en migranten. Voor het bereiken van doelen op straat en in de buurt kunnen activiteiten op nog 'hogere' niveaus overigens zeer nuttig zijn, zowel op deelgemeentelijk als op stedelijk niveau. Zo dragen stedelijke activiteiten bij aan de beleving van de straatidentiteit. Het versterken van de dynamiek tussen verschillende schaalniveaus is een van de centrale opdrachten voor o.a. Opzoomer Mee in de komende jaren.

Beelden over elkaar bij doelstellingen

Bij het inschatten van de doelstellingen zijn bestuurders zich ervan bewust dat de bewoners niet altijd hun doelstellingen delen. Gevraagd naar de mogelijke motivatie van bewoners wijzen ze op de premies die bewoners kunnen verdienen. Natuurlijk geven bewoners om het sociale klimaat in hun straat, maar de reden waarom ze meedoen aan Opzoomeren is in de ogen van de bestuurders toch vaak de geldelijke beloning die daar tegenover staat.

Conclusie: het is de vraag of en wanneer verschillen in doelstellingen, in 'betekenissen' problematisch zijn, zoals ook Fortuin al in eerder onderzoek heeft aangegeven. Indien bewoners gestimuleerd door een premie via Opzoomeractiviteiten elkaar leren kennen en er daardoor een beter leefklimaat in de straat ontstaat, hebben bestuurders weinig reden tot klagen. Opvallend is dat bewoners zelf een beloning overigens niet als belangrijkste reden noemen waarom ze meedoen. Wellicht heeft dit ook te maken met de sociale onwenselijkheid van zo'n antwoord, maar dit is bepaald niet het belangrijkste: bewoners hebben domweg andere drijfveren om te Opzoomeren (zie methode). Overigens mag op grond van dit onderzoek wel worden geconcludeerd dat, zoals gesteld, uitwisseling over de doelstellingen nodig is, zeker nu Opzoomer Mee tot zo'n heldere doelformulering van haar bijdrage is gekomen.

Waargenomen resultaten van het Opzoomeren

Bij het benoemen van de resultaten benadrukken alle betrokkenen de verbetering van sociale relaties tussen bewoners. De politici en de opbouwwerkers plaatsen hierbij als kanttekening dat ieder jaar dezelfde harde kern bewoners activiteiten in de straat organiseert. Over het bereik van de resultaten zijn beide beroepsgroepen bescheiden: contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen zijn vaak eenmalig en dragen meer bij aan een andere manier van denken over elkaar dan dat er allerlei activiteiten gezamenlijk ondernomen worden. Opvallend is het aanvankelijk optimisme van opbouwwerkers over deze menging, terwijl bij navraag blijkt dat deze resultaten volgens hen 'tegenvallen'. Bij beide partijen, politici en opbouwwerkers, ontbreekt overigens een concrete operationalisatie van deze gewenste menging en daarmee de mogelijkheid om deze op waarde te schatten. Bewoners lijken zich van hun kant niet zo druk te maken over het eventueel beperkte bereik van Opzoomeren en roemen de goede sfeer in de straat.

Dit brengt ons tot de conclusie dat met name waar het gaat om het verbeteren van de relatie tussen groepen bewoners er nog een wereld met Opzoomeren te winnen is. Welke wereld is overigens inzet van discussie. Lang niet iedereen vindt het nodig dat er resultaten worden geboekt op het niveau van 'vermenging' ('verstandhouding', de derde sport op de contactladder). Wel is bijna iedereen het erover eens dat er qua participatie (sport 1) nog veel kan worden bereikt aan allochtone zijde en qua interactie (sport 2) zowel aan allochtone als autochtone zijde. Nu lijkt het erop dat beide 'groepen' elkaar verwijten weinig uitnodigend en gastvrij te zijn. Positief geïnterpreteerd betekent dit dat beide kanten bereid zijn tot intensivering van contacten – en dat bewonersondersteuning er voor moet zorgen dat beide kanten gelijkmatig in beweging komen, ook al omdat het door allochtonen geambieerde niveau van contact iets hoger lijkt te liggen dan het door de betrokken autochtone bewoners geformuleerde doel.

Concreetheid en schaalniveau van de resultaten

De ongreepbaarheid van de resultaten – door de afwezigheid van heldere doelen en systematische evaluaties – kan veroorzaken dat verschillen tussen deelgemeenten worden overschat. Bewoners in Charlois en IJsselmonde zien namelijk naar aanleiding van Opzoomeren geheel nieuwe sociale netwerken opbloeien, terwijl bewoners in Prins-Alexander, Delfshaven en Noord benadrukken dat vooral bestaande contacten zijn geïntensiveerd.

Hoe intensief bewoners met elkaar omgaan verschilt niet alleen per deelgemeente, maar zeker ook per buurt, straat en tussen directe burens. Ook de bestuurders zien grote verschillen tussen straten in hun deelgemeente. Daarvoor dragen ze verschillende verklaringen aan: oudere buurten hebben vaker een traditie van sociale verbanden die makkelijker te mobiliseren zijn, terwijl in nieuwbouwwijken deze verbanden nog moeten worden opgebouwd.

Maar we zijn in het onderzoek ook nieuwbouwwijken tegengekomen waar onder bewoners al veel sociaal kapitaal aanwezig was. Een bewoner zelf verklaarde dit met de volgende woorden: "Je bent allemaal nieuw in de wijk [...], dan komt het contact vanzelf omdat je er voordeel van hebt". Ook in nieuwbouwwijken wordt dus sociaal kapitaal opgebouwd, alleen is er wel een behoorlijk verschil met oude wijken qua doelen waarvoor Opzoomeren gebruikt wordt. Bij oude wijken ligt de nadruk meer op het oplossen van problemen tussen bepaalde bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld jongeren en ouderen), terwijl nieuwe wijken meer homogeen van samenstelling zijn (jonge blanke gezinnen met kinderen), waardoor conflicten tussen groepen en dus het oplossen daarvan (nog) minder spelen. In deze wijken wordt Opzoomeren dan ook meer gebruikt voor het opbouwen van sociale contacten. Dit verschil in bevolkingssamenstelling tussen oude en nieuwe wijken is ook terug te zien in het soort activiteiten dat georganiseerd wordt: in nieuwe wijken concentreren de activiteiten zich vaak rondom kinderen, terwijl in de oudere wijken, waar relatief minder jonge (blanke) gezinnen met kinderen wonen, de activiteiten minder sterk op uitsluitend deze groep zijn gericht.

Conclusie: sociale cohesie binnen een groep kan worden gestimuleerd door animositeit ten opzichte van een andere groep aan te wakkeren. Dit onderzoek laat zien dat het voorkomen van dergelijke etnische botsingen tamelijk effectief heeft plaatsgevonden en dat het Opzoomeren hierin een belangrijke rol heeft gespeeld. Door "aantrekkelijke gemeenschappelijke noemers te vinden in straten die gekenmerkt worden door een grote diversiteit aan leefstijlen" (Werkprogramma Opzoomeer Mee 2001, p. 12) worden mogelijke tegenstellingen op het 'laagste' niveau effectief overbrugd.

In tegenstelling tot bewoners zien politici ook verticale effecten: woningcorporaties en gemeentelijke diensten worden toegankelijker voor bewoners. Opbouwwerkers

zien deze effecten ook (bewoners zouden de deelgemeente makkelijker weten te vinden en gemeentelijke diensten gaan meer vraaggericht werken), maar zij benadrukken met name het belang van het straatniveau: veel bewoners haken af bij activiteiten die boven straatniveau liggen.

Doelen afgezet tegen resultaten

Bij alle drie partijen zijn er nogal wat verschillen in de doelen die men stelt en de resultaten die men ziet: doelen worden vaak hoog en abstract gesteld, terwijl concreet zicht op de resultaten nogal eens ontbreekt. Men blijft hangen op het niveau van voorbeelden. Bewoners 'vergeten' bij het beschrijven van resultaten opvallend vaak hun schoon, heel en netjes-doelstellingen; bestuurders en ambtenaren zien dat het vergroten van sociale cohesie in de praktijk makkelijk wordt verengd tot sociale relaties binnen groepen in plaats van tussen groepen, en opbouwwerkers zetten ondanks de sociale cohesie die zij zien ontstaan tussen groepen vraagtekens bij de duurzaamheid van deze cohesie.

Een gebrek aan een concreet beeld van sociale integratie lijkt hier, zoals gezegd, debet aan. Het gewenste niveau van sociale integratie is niet duidelijk: zijn meer sociale relaties binnen of tussen groepen gewenst en welke dan? Ligt het accent op meer participatie (elkaars burens kennen, praatje maken, deelnemen aan buurtactiviteiten) of op interactie en verstandhouding (meeorganiseren van buurtactiviteiten, oogje houden op elkaars kinderen, bij elkaar op bezoek gaan)? Maar ook de zichtbaarheid van sociale cohesie in de straat is een probleem: het blijft bij de ondervraagden vaak bij wat voorbeelden. Hierbij komt ook nog als handicap dat de effecten van participatie (1e sport van de contactladder) in de straat in termen van elkaar groeten, praatje maken en aanspreken bij kleine problemen bovendien vaak moeilijk voor derden te zien is. Opzoomer Mee spreekt in dit verband van het 'onzichtbare netwerk in de straat'.

Zoals gesteld kan de contactladder hier in de toekomst een belangrijke rol vervullen. Door het concreet benoemen van verschillende maten van sociale contacten tussen bewoners wordt het makkelijk om na te denken over het precies gewenste niveau van sociale cohesie en zijn nauwkeurige beschrijvingen en vergelijkingen mogelijk met de bereikte resultaten in een straat of buurt. In die zin verdient het ook aanbeveling om de Stichting Opzoomer Mee te steunen in haar voornemen om te komen tot pilots op straatniveau waar concrete doelen worden benoemd en geëvalueerd, waarbij er met name ook oog zal zijn voor de rol van bewonersondersteuning.

Methoden en organisatie van Opzoomeren

Na de doelen en resultaten tussen de verschillende partijen vergeleken te hebben, is het nu tijd om meer naar de methode van Opzoomeren te kijken. Daarbij zal, in lijn met de hoofdstukken over de verschillende actoren, met name ingezoomd worden op twee belangrijke maar soms wat omstreden elementen binnen het Opzoomeren: de premie op actie en de ondersteuning van het opbouwwerk. Hoe kijken de verschillende actoren aan tegen premie op actie en welke rol zien zij weggelegd voor het opbouwwerk?

Premie op actie

Geen enkele partij stelt de methode van premie op actie ter discussie: het belonen van initiatieven stimuleert en motiveert bewoners om te gaan Opzoomeren. Wel is

er kritiek vanuit het opbouwwerk en de bestuurders op de invulling van de methode: premies worden te makkelijk uitbetaald en zijn zo hoog dat bewoners alleen nog voor het geld zouden meedoen. Bewoners zelf verschillen weer onderling van mening of de premie nu juist omhoog of omlaag moet.

De premie op actie (gehanteerd tot 2000) was slechts een van de vele manieren waarop de Stichting bewoners ondersteunde. Met name in de randvoorwaardelijke sfeer worden vele faciliteiten geboden, faciliteiten die (nog) minder discussie oproepen dan premie op actie (geldelijke beloning) en die, gelet op de groei van het aantal straatgroepen, evenzeer aanspreken.

Conclusie: wat de premie op actie betreft is mogelijk een discussie gewenst over de bestedingsmogelijkheden van deze premie en de controle daarop.

Beelden van andere groepen over het opbouwwerk en Opzoomer Mee

Het opbouwwerk mag zich ook in de warme waardering van alle partijen verheugen: het opbouwwerk vormt een steun in de rug van bewoners en slaat een brug tussen bewoners en gemeente. De bestuurders zijn van mening dat Opzoomen niet van de grond zou zijn gekomen zonder de inzet van het opbouwwerk. Wel hebben ze een verschil van mening met het opbouwwerk over de aan te spreken doelgroepen: de politici zien graag dat een groot aantal bewonersgroepen wordt bereikt, terwijl opbouwwerkers liever investeren in een klein aantal nieuwe groepen bewoners, wat weer ten koste gaat van het bereik. Ook de opbouwwerkers zijn zich bewust van het belang van hun ondersteuning en zien daarnaast ook voordelen voor henzelf: Opzoomen is voor hen een laagdrempelige methode om bewoners actief te krijgen en zorgt ervoor dat opbouwwerkers hun gezicht weer op straat kunnen laten zien.

In haar relaties met opbouwwerkers hanteert Opzoomer Mee het 'voor-wat-hoort-wat'-principe en dit wordt niet altijd begrepen. Sommige opbouwwerkers zien Opzoomer Mee als een subsidieloket, waar een hoop faciliteiten zijn te halen, maar realiseren zich niet dat Opzoomer Mee daarvoor inzet bij en na de campagnes terugverwacht van de opbouwwerkers. Wel is Opzoomer Mee te spreken over de communicatie met opbouwwerkers: die is open en direct, problemen zijn bespreekbaar. De stichting onderkent het belang van opbouwwerkers: zij zijn de kern-ondersteuningsactoren in Opzoomen: zonder hun inzet in de wijken zou Opzoomen nooit zo gegroeid zijn in Rotterdam. En juist op dit punt zijn er de nodige problemen: het opbouwwerk is de laatste jaren steeds probleem- en projectgericht gaan werken met een strakke urenbegroting, waarin projectoverstijgende Opzoomer-activiteiten moeilijk zijn onder te brengen. Het aantal algemene uren is teruggebracht, wat terug te zien is in de behoefte van opbouwwerkers om meer Opzoomer-uren te krijgen. Ook heeft het opbouwwerk veel last van mutaties en vacatures, waardoor opgebouwd sociaal kapitaal met bewoners verloren gaat. Met de professionalisering is daarnaast de afstand tot de straat toegenomen. In de ogen van Opzoomer Mee zijn veel bewonersondersteuners te sterk gericht geweest op de agenda van bestuurlijke participatietrajecten en nog te weinig op de straten en bewoners. Het belang van deze laatste focus ziet de stichting terug in het aantal jaarlijkse aanmeldingen: de respons is veel hoger in straten waar een 'straatvriendelijke' opbouwwerker werkzaam is. Net als bestuurders hebben opbouwwerkers niet altijd dezelfde beelden bij de methoden en doelstellingen van Opzoomen zoals Opzoomer Mee die voor ogen heeft. In alle gevallen ontbreekt daarbij concreet zicht op de invulling van het begrip sociale cohesie: hoe ver moeten de relaties tussen bewoners gaan en tussen welke bewoners, op welke sport van de interactieladder moeten zij uitkomen?

Dit leidt tot de conclusie dat er qua ondersteuning zaken verbeterd kunnen worden, met name door opbouwwerkers meer tijd en middelen te geven om op straat- en buurtniveau bewoners(groepen) te ondersteunen in hun deelname aan het Opzoomeren. Zij zijn een onmisbare schakel voor de ontwikkeling van Opzoomeren en tegelijkertijd bieden Opzoomer (Mee-)activiteiten de kans aan opbouwwerkers om zich weer meer als straatwerkers te manifesteren. De Stichting en het bureau Opzoomer Mee hoeven, afgezien van enkele discussies over het soms wat al te 'verplichtend' en 'omvattend' overkomen van sommige campagne-ideeën, weinig te veranderen in hun wijze van werken die alom grote waardering geniet. Bovendien is het verheugend dat Opzoomer Mee in het verlengde van dit onderzoek van zins is om zelf scherp(er) te definiëren welk niveau van 'contact' met Opzoomeren door haar wordt nagestreefd en hoe dit op straatniveau kan worden bewerkstelligd (en 'gemeten') in een aantal pilots.

Thema's voor de toekomst

Bij de bespreking van de interviews werd aan het einde van elk hoofdstuk een aantal mogelijke spanningsvelden aangegeven. Daarbij werd een onderscheid gemaakt tussen de thema's doelen, het bereik en de organisatie plus methode van Opzoomeren. Door deze spanningsvelden tussen de verschillende partijen te vergelijken, kan tot slot gekeken worden in hoeverre spanningsvelden gedeeld worden en dus om een gezamenlijke aanpak vragen. Of komt het spanningsveld vooral bij één specifieke actor voor, wat een meer actorspecifieke oplossing vraagt? Door deze vergelijking komen we nog een aantal onderwerpen op het spoor dat hierboven niet aan de orde is geweest, maar dat zich wel als thema's voor de toekomst opdringt. Een van deze thema's raakt aan het hart van Opzoomeren: samenwerking. Waarom en hoe werken bewoners, opbouwwerkers, bestuurders en ambtenaren nu en in de toekomst met elkaar samen?

Thema veld 1: Doelen bij Opzoomeren

VERSCHIL DOELEN EN RESULTATEN

Bij het vergelijken van de gewenste doelen en de waargenomen resultaten is al gewezen op de grote verschillen tussen beide bij alle actoren. Doelen worden vaak hoog en abstract gesteld, terwijl concreet zicht op de resultaten vaak ontbreekt. Uitspraken blijven steken op het niveau van voorbeelden.

Een aanscherping van de doelen lijkt dus gewenst, waarbij vooral een nauwkeurige operationalisatie van het begrip sociale cohesie van belang is. Daarmee worden resultaten concreet benoembaar en ook vergelijkbaar met de gestelde doelstellingen. Alle partijen dienen zich te bezinnen op het gewenste niveau van integratie (participatie, interactie, verstandhouding) en welk type integratie ze daarbij voor ogen hebben (integratie binnen of tussen groepen bewoners en welke dan, waarvoor weer verschillende niveaus denkbaar zijn).

HOE LEUK MAG OPZOOMEREN ZIJN?

De mate waarin Opzoomer-activiteiten leuk mogen zijn levert discussie op tussen de verschillende partijen: bewoners kan het niet leuk genoeg zijn, en ook de meeste opbouwwerkers zien het belang in van creativiteit en gezelligheid om bewoners actief te krijgen. Leuk mag zolang het bewoners motiveert om mee te doen. Maar niet alle politici zijn hiervan overtuigd: een deel van de bestuurders heeft moeite met de in hun ogen carnavaleske sfeer van het Opzoomeren.

Dit gemak met de leukheidsgraad van Opzoomer-activiteiten verwijst naar een discussie over de methodiek van Opzoomeren: in hoeverre is vermaak effec-

tief? Hebben bestuurders oog voor de mobiliserende effecten van leuke uitdagingen? En bovendien: van wie is het Opzoomeren uiteindelijk?

De achterliggende vraag hierbij is die naar het 'eigenaarschap' van Opzoomeren: van wie is Opzoomeren? Het lijkt van belang om vast te stellen dat Opzoomeren van bewoners zelf is en dat het dus aan hen is om te bepalen hoe 'jolig' activiteiten mogen zijn, mede in het licht van door bewoners ervaren effectiviteit van 'leuke' activiteiten. De geïnterviewden verschillen hier echter over van mening, of althans, de uitgesproken meningen over dit thema geven aan dat er concurrerende opvattingen over het 'eigenaarschap' van Opzoomeren bestaan, die hoognodig met elkaar moeten worden geconfronteerd. Zowel deelgemeentelijke bestuurders als opbouwwerkers maken soms sterke aanspraken op het eigenaarschap.

SCHAALNIVEAU WAAROP INGEZET MOET WORDEN

Over het gewenste schaalniveau van Opzoomeren zijn de partijen weer eensgezind: de straat is het belangrijkste niveau, al ziet het opbouwwerk ook mogelijkheden op wijkniveau. Het is opvallend dat alle partijen in hun doelstelling het straatniveau benadrukken, terwijl ze in hun resultaten ook effecten op hogere schaalniveaus willen zien, zij het in veel mindere mate dan op straatniveau. Met name bewoners zien het voordeel in van de stedelijke campagnes, zeker ook voor het profileren van hun straat.

Het feit dat er resultaten op hogere schaalniveaus geboekt worden dan bij de doelstellingen gesteld worden, roept de vraag op naar het belang van deze hogere niveaus. De meerwaarde van Opzoomeren ligt onder andere in de verbinding van straten met het deelgemeentelijk en zelfs stedelijk niveau, o.a. via de stedelijk opgezette campagnes. Activiteiten op stedelijk niveau, zoals de Goeie Morgen!-parade op de Coolsingel in 1999, dragen sterk bij aan de buurt- en straatidentiteit van bewoners, doordat ze, geconfronteerd met andere groepen, uitgedaagd worden hun eigen identiteit te benadrukken.

Thema 2: Het bereik van Opzoomeren

WIE ACTIVEREN: BESTAANDE OF NIEUWE BEWONERSGROEPEN?

Alle drie partijen wijzen op het probleem van het bereiken van nieuwe bewoners: vaak worden alleen bestaande bewonersgroepen aangesproken en elk jaar doet weer dezelfde groep actieve bewoners mee. Een bestuurder omschreef dit negatief als het geïnstitutionaliseerd belonen van bestaande initiatieven. Maar het is de vraag of dit negatief is: wat is er op tegen als bestaande bewonerskaders in hun straat Opzoomeren aan de man brengen en daarmee bewoners in hun straat mobiliseren voor deelname aan Opzoomer-activiteiten? Inactieve bewoners worden dan via al reeds actieve bewoners bereikt. Maar ook zonder de activering van inactieve bewoners kan Opzoomeren een succes in de straat worden, doordat een actief netwerk van bewoners in stand wordt gehouden.

Conclusie: het relatief beperkte bereik onder passieve bewoners is alleen problematisch als het per se mobiliseren van alle bewoners, ook de inactieve, in een straat tot doel van Opzoomeren wordt gesteld. De vraag naar de doelgroep is hier dus relevant: dient ingezet te worden op reeds actieve bewoners die het Opzoomeren kunnen dragen of moeten expliciet altijd nieuwe bewoners bereikt worden? Naast de mate van nagestreefd contact ('kennen en gekend worden' of meer?, zie de contactladder), zal er de komende tijd een discussie op gang moeten komen naar het gewenste bereik van Opzoomeren. Ook hier lijken de verheven doelstellingen en de hardvochtige praktijk nogal eens op gespannen voet met elkaar te staan.

Opbouwwerkers hebben hierin verschillende keuzes gemaakt: een opbouwwerker in Charlois is alleen op zoek naar al aanwezige talenten onder bewoners, terwijl opbouwwerkers in Noord en IJsselmonde duidelijk inzetten op het bereiken van nog niet eerder geactiveerde bewoners. De bevinding dat vooral bestaande actieve bewoners in een straat worden geactiveerd sluit goed aan bij de doelgroepkeuze van de opbouwwerker in Charlois, maar is problematisch voor de opbouwwerkers in Noord en IJsselmonde: de doelgroep die zij voor ogen hebben (inactieve bewoners, allochtonen) wordt nauwelijks bereikt. Dit vraagt om of een herijking van hun doelstellingen of een andere Opzoomer-benadering voor deze nieuwe groepen.

Opbouwwerkers hebben soms geen bewuste keus gemaakt om nieuwe dan wel bestaande groepen te activeren: de manier van werken blijkt sterk afhankelijk te zijn van de aanwezige randvoorwaarden als beschikbare uren van de opbouwwerker en aanwezigheid van professioneel kader.

KWANTITEIT VERSUS KWALITEIT

De keuze voor het benaderen van alleen bestaande of nieuwe bewonersgroepen heeft consequenties voor de reikwijdte van Opzomeren: wanneer gekozen wordt voor het activeren van bestaande bewonersgroepen kunnen meer bewoners bereikt worden. Deze zijn immers makkelijker te activeren en vragen minder ondersteuning. Aandacht voor blijvend resultaat bij nieuwe bewonersgroepen vraagt een kwalitatief gerichte aanpak: intensieve ondersteuning kan maar bij een beperkt aantal groepen gerealiseerd worden.

Opbouwwerkers en politici verschillen hierover onderling van mening: een groot deel van de opbouwwerkers verdeelt liever de aandacht over een select aantal groepen bewoners om diepgaande resultaten te bereiken (kwaliteit), terwijl veel bestuurders het bereiken van zoveel mogelijk bewoners voorop stellen, hetgeen het beste lukt door bestaande bewonersgroepen te benaderen. Deze spanning tussen kwantiteit en kwaliteit is concreet zichtbaar in de deelgemeente Noord waar de portefeuillehouder het opbouwwerk een te beperkte blik verwijt (alle energie wordt gestoken in een bepaalde activiteit of groep; kwaliteit), terwijl het opbouwwerk op zijn beurt de portefeuillehouder verwijt alleen afgerekend te worden op het aantal geactiveerde bewoners (kwantiteit), waardoor er onvoldoende tijd is om de diepte in te gaan met een groep bewoners.

In het verlengde van de discussie over het bereiken van allochtonen zal er per gebied door het politieke bestuur een uitspraak moeten worden gedaan over het gewenste bereik in kwalitatieve en kwantitatieve zin.

Conclusie: vooral het bereiken van allochtone bewoners ervaren sommige partijen als een probleem, al zijn bewoners uit IJsselmonde en Noord hier positiever over gestemd dan de andere geïnterviewde bewoners. Dit lijkt een belangrijk vraagstuk voor de toekomst te zijn: hoe kunnen meer allochtone bewoners blijvend bij Opzomeren betrokken worden? Vraagt dit een andere manier van benaderen of is het vooral de beeldvorming over en weer die hier parten speelt? Beeldvorming lijkt heel belangrijk, want waarom wordt de stijgende deelname van allochtone zijde niet door alle partijen herkend?

Een opbouwwerker noemt het bijstellen van negatieve beeldvorming door gezamenlijk aan de slag te gaan met een uitdaging als de grote kracht van de Opzoo-mermethode. Maar als die beeldvorming deelname tegenwerkt dan wordt deze vicieuze cirkel nooit doorbroken.

Misschien is een tweesporenstrategie noodzakelijk, waarbij allochtonen eerst op een specifieke manier aangesproken worden binnen de eigen groep om vervolgens als groep deel te nemen aan het hier en daar nog overwegend 'witte' Opzoome- ren. Het activeren binnen de eigen etnische groep maakt de stap kleiner om gezamenlijk actief te worden met witte bewo- nersgroepen in multiculturele Opzoome- ractiviteiten (zie Marokkaanse panels, bruggen- bouwers Delfshaven, e.d.)

Met betrekking tot het bereik van Opzoome- ren kan het opbouwwerk ook een grote rol spelen wanneer er meer methodieken ontwikkeld worden om 'sociale competenties' bij bewoners al doende te vergroten. Het werken aan een groter bereik veronderstelt competenties als 'om- gaan met verschillen in leefstijlen', samenwerken, conflicthantering, e.d.

Thema 3: Organisatie en methode van Opzoome- ren

SCHAALNIVEAU WAAROP OPZOOMEREN GEORGANISEERD WORDT

Zo eensgezind als alle partijen zijn over het schaalniveau waarop de resultaten gezocht moeten worden, zo verdeeld is men over het schaalniveau waarop Op- zoome- ren georganiseerd dient te worden. Enerzijds is er kritiek op de grootscha- ligheid van campagnes en het wat knellende kader van Opzoome- r Mee, maar anderzijds realiseren zowel bewoners, opbouwwerkers als politici zich dat Opzoome- ren zich niet ontwikkeld zou hebben zonder de inzet en stedelijke campagnes van de stichting Opzoome- r Mee. Het scheelt deelgemeenten een hoop werk en een aantal bestuurders geeft ruitelijk toe dat ze op dit moment ook niet in staat zou- den zijn om het zelf te doen. De doelgroep, de bewoners leveren zelf het beste be- wijs: ze geven aan zich te herkennen en aangesproken te voelen door de stedelijke campagnes.

De bestuurders hebben echter een heel ander beeld van bewoners. De stedelij- ke acties vragen volgens een aantal bestuurders teveel tijd van bewoners: het orga- niseren van verschillende activiteiten in aanloop naar een stedelijke finale vormt een te grote last op de schouders van drukbezette burgers (IJsselmonde). Ook zou- den bewoners last hebben van het strakke stedelijk stramien en tijdsbestek waarin ze moeten werken (Delfshaven). De stichting Opzoome- r Mee ziet stedelijke cam- pagnes juist als een mogelijkheid om bewoners in hun eigen straat actief te krijgen: door als straat mee te lopen in een stedelijke parade wordt het gevoel van straati- dentiteit versterkt.

Conclusie: niet zozeer het stedelijk schaalniveau blijkt bij nader inzien ter discussie te staan, maar de ervaren mate en mogelijkheid van zelfbeheer en ruimte om Opzoome- ractiviteiten naar eigen inzicht op te zetten. Het belang van het stedelijke niveau staat niet ter discussie, maar de ruimte die dit in de beleving van betrokkenen laat voor eigen invul- ling bij deelgemeenten en bewoners. Veel deelgemeenten en opbouwwerkers zouden graag meer ruimte hebben bij de invulling van Opzoome- r Mee-campagnes in hun deelgemeenten en wijk (dit sentiment speelde met name sterk na de campagne van 1999). Er lijkt dus dis- cussie gewenst over de vraag of en hoe deze ruimte vorm gegeven kan en moet worden. Is hier sprake van een gezonde spanning tussen de stichting Opzoome- r Mee enerzijds en poli- tici en opbouwwerkers anderzijds, of is er sprake van ruimtegebrek voor eigen invulling? Of is er sprake van een gezonde dynamiek?

WIE ZORGT VOOR DE CONTINUÏTEIT?

Dit brengt ons bij het laatste spanningsveld dat wij signaleren binnen Opzoome- ren: wie is er verantwoordelijk voor de continuïteit? Bestuurders verschillen met Opzoome- r Mee van mening over het antwoord op deze vraag: beide partijen wij- zen de ander aan als verantwoordelijke. Sommige politici hebben bijvoorbeeld kritiek geuit op het stopzetten van acties door Opzoome- r Mee. Veel bestuurders

noemen O Dennenboom als een zeer succesvolle activiteit: simpel te organiseren met een groot effect in de straat. Een aantal bestuurders was dan ook verbaasd en teleurgesteld dat deze activiteit in 1999 niet opnieuw georganiseerd werd en besloot daarom zelf deze activiteit te organiseren. Achter dit verwijt aan het adres van Opzoomer Mee ligt enerzijds beeldvorming over Opzoomer Mee ten grondslag en anderzijds een diepere organisatorische discussie: in hoeverre is het stedelijk bureau verantwoordelijk voor het vervolg van succesvolle Opzoomer-activiteiten? Johan Janssens omschrijft dit als volgt: "Het product van Opzoomeren is sociaal verkeer. Dat ondersteunt Opzoomer Mee door hoogtepuntjes (succesvolle activiteiten) te geven en door keuzemenu's te bieden. Soms lukt het dan wel en soms niet om sociaal verkeer op gang te helpen tussen groepen. Opzoomer Mee levert in principe alleen eerste ervaringen".

Het de taak van deelgemeenten om deze hoogtepunten op te pakken en er vervolg aan te geven, waardoor continuïteit ontstaat en sociale netwerken kunnen groeien. Hier ligt mogelijk een verschil van mening met de deelgemeentelijke bestuurders die deze vervolgen mede als een taak van Opzoomer Mee zien. Daarom verwijt een bestuurder in Charlois Opzoomer Mee een gebrek aan nazorg: er worden bijvoorbeeld geveltuintjes aangelegd, maar worden die na een jaar nog onderhouden? Conclusie: hierover moet nodig eenstemmigheid gaan ontstaan, waarbij de recente plaatsbepaling van de Stichting Opzoomer Mee handvatten biedt voor de discussie.

Opvallend is dat ondanks deze discussie de professionals (de uitvoerders) de handschoen zelf oppakken: opbouwwerkers zien het als hun duidelijke taak om vervolg te geven aan activiteiten waaraan bewoners deelgenomen hebben, maar doen dat het liefst in hun eigen tempo en niet volgens een jaarlijks strak stramien. Een enkele bestuurder is ook bereid om deze ruimte te geven. Deelgemeente Noord pleit bijvoorbeeld voor het instellen van verschillende trajecten, al naar gelang het 'niveau' van een bewonersgroep. Voor beginnende groepen stelt deze politicus een certificeringssysteem voor, waarin deze groepen in hun eigen tempo naar een bepaald resultaat met certificaat kunnen toewerken. Afhankelijk van het niveau van een groep kan de opbouwwerker een termijn stellen waarin een bepaalde uitdaging gerealiseerd dient te worden. Na het behalen van deze uitdaging wordt de groep beloond met een premie en certificaat.

Bewoners maken zich relatief de minste zorgen: zij zullen mee blijven doen en zonedig zelf voor de continuïteit zorgen.

Naast een organisatorische discussie speelt er bij de vraag naar continuïteit ook een discussie over de gewenste resultaten van Opzoomeren, analoog aan het spanningsveld 'kwantiteit-kwaliteit'. Bestuurders geven de voorkeur aan meetbare, kwantitatieve resultaten in het Opzoomeren, terwijl opbouwwerkers en de stichting Opzoomer Mee liever inzetten op kwaliteit. De effecten van een kwalitatief gerichte inzet zijn echter veel moeilijker te meten en ook veel lastiger te structureren in de zin van herhaling en nazorg. Resultaten zijn dan ook makkelijker te meten bij succesvolle, concrete acties als O Dennenboom, die jaarlijks herhaald worden. Kwalitatieve effecten vragen daarentegen een op maat gemaakte nazorg die lastiger te meten en te vergelijken is.

De samenwerking tussen de verschillende partijen

Veel is gezegd over de onderlinge afstemming en samenwerking tussen de verschillende partijen. Zo vragen bewoners een zekere ruimte voor eigen invulling van activiteiten en flexibiliteit in hun deelname aan Opzoomeren. Ook de op-

bouwwerkers waarderen het als de (deel)gemeente het opbouwwerk in de buurt de ruimte laat: een te sterke bestuurlijke regie van bovenaf wordt door opbouwwerkers als knellend ervaren (Charlois over de Goeie morgen!-campagne), terwijl erkenning van de deskundigheid van het opbouwwerk erg gewaardeerd wordt. Een voorbeeld is de samenwerking in IJsselmonde. In de woorden van het plaatselijke opbouwwerk: "De deelgemeente vindt ons deskundig in de wijk en laat het daarom aan ons over. De deelgemeente wil wel op de hoogte gehouden worden, maar wil zich er niet mee bemoeien. Ze zijn niet eigenwijs, maar willen gewoon niet in ons straatje treden, en dat is wel goed". De deelgemeentelijke bestuurders op hun beurt verschillen onderling sterk van mening wie de regisseurspet op moet zetten (IJsselmonde als gedecentraliseerde Opzoomeraar wil het 't liefst zelf doen, Delfshaven niet).

De stichting Opzoomer Mee hanteert ook in haar relaties nadrukkelijk het premie-op-actie-principe: voor wat hoort wat. Indien deelgemeenten zich inschrijven voor een campagne en een abonnement nemen, verwacht Opzoomer Mee eigen inzet van de deelgemeenten. Juist op dit punt loopt het om uiteenlopende redenen soms fout: deelgemeenten beschikken niet over voldoende middelen en menskracht om aan deze inzet te voldoen of hebben deze onvoldoende ingepland. Ook in de interne communicatie kunnen de nodige gaten zitten: diensten zijn onvoldoende op de hoogte van hun rol of gaan hun eigen weg. Hetzelfde geldt voor de diensten zelf: in verscheidende interviews is gewezen op de slechte communicatie tussen het (midden)kader en de uitvoeringskant van diensten. Al deze problemen zijn op te lossen door vooraf met elkaar duidelijk afspraken te maken, zoals Opzoomer Mee overigens ook voorstaat: welke rol gaat de deelgemeente spelen? Welke middelen zijn daarvoor nodig? Waar komen deze middelen vandaan? Wie gaat het uitvoeren? etc.

Een andere reden waarom er kinken in de kabel tussen Opzoomer Mee en de deelgemeenten ontstaan is gebrek aan kennis over de doelstellingen en methoden van Opzoomeren: O Dennenboom is een klassiek voorbeeld. Daarnaast loopt Opzoomer Mee aan tegen de opvatting van bestuurders die Opzoomeren zien als een bestuurlijk participatieproject. Opzoomeren is in de ogen van Opzoomer Mee niet in de eerste plaats bedoeld om bestuurders dichterbij bewoners te brengen, maar om de kwaliteit van sociale relaties tussen bewoners onderling te verbeteren. Als daardoor bewoners bestuurders ook beter weten te vinden, is dat mooi meegenomen, maar geen primaire doelstelling.

Met de bewoners onderhoudt Opzoomer Mee directe communicatie via de mailinglist met bewoners. Dit levert wel eens irritatie op bij opbouwwerkers die zich gepasseerd of voor het blok gezet voelen wanneer bewoners dan met plannen naar de opbouwwerker stappen. Met het groeien van Opzoomeren in Rotterdam nam ook de massaliteit toe en dit bemoeilijkt soms de communicatie met bewoners. Bewoners is daarnaast niets menselijks vreemd, zo profiteren zij van het 'voor-wat-hoort-wat'-principe dat Opzoomer Mee hanteert. Dit spoort met de kritiek van enkele bestuurders en opbouwwerkers dat een aantal bewoners alleen (nog) maar meedoet voor het geld. Opzoomer Mee loopt op haar beurt aan tegen gewoontevorming bij bewoners en krijgt kritiek wanneer spelregels worden veranderd. De dynamiek die de stichting dus elk jaar wil creëren in haar campagnes wordt door de doelgroep niet altijd begrepen. Bewoners herhalen graag succesvolle acties het jaar daarop, maar waarderen aan de andere kant ook de nieuwe thema's die Opzoomer Mee ieder jaar aansnijdt.

Conclusie: een gebalanceerde mix met voldoende ruimte voor de herhaling van geslaagde activiteiten mét de mogelijkheid tot een stapje verder in nieuwe activiteiten, lijkt dus van groot belang om de samenwerking in redelijke harmonie te kunnen voortzetten. Weer doet zich hier de vraag naar zorg voor continuïteit voor: Bij deze mix is een combinatie denkbaar

van jaarlijks nieuwe activiteiten opgezet en gecoördineerd door Opzoomer Mee via stedelijke campagnes Daarnaast is aanvullende ondersteuning van het opbouwwerk gewenst om succesvolle activiteiten van voorgaande jaren door te zetten, gecoördineerd en (mede) gefinancierd vanuit de deelgemeente.

Tot slot

In dit onderzoek stonden twee vragen centraal: (a) welke doelen en ambities hebben de verschillende betrokkenen bij het Opzoomen tussen 1994 en 2000 geformuleerd? En (b) In hoeverre is de doelstelling om sociale netwerken op straatniveau te creëren en te behouden gehaald? De eerste vraag is hierboven volledig beantwoord, zij het dat voor de toekomst aanscherping van de formulering van de doelen wordt aanbevolen. Concretisering van de nagestreefde doelen maakt het mogelijk om in de nabije toekomst te kunnen beoordelen in hoeverre Opzoomen aan het bereiken van deze doelen een belangrijke bijdrage levert. Of anders gezegd: de tweede vraag kon nu nog niet volledig worden beantwoord, bij gebrek aan een ontwikkelde maatstaf. Wél kan worden geconstateerd dat welhaast alle bij dit onderzoek betrokkenen menen dat Opzoomen een onmisbare bijdrage levert aan de versterking én het onderhoud van sociale netwerken in straten en buurten van Rotterdam.

De algemene opinie is dat dankzij het Opzoomen er meer mogelijkheden zijn ontstaan voor bewoners in een straat om elkaar te ontmoeten. Deze mogelijkheden worden ook benut: in alle vijf de onderzochte deelgemeenten geven bewoners aan dat er nieuwe sociale netwerken zijn ontstaan of dat bestaande sociale relaties zijn geïntensiveerd. Voor de sociale cohesie en leefbaarheid van de straat heeft dit gunstige effecten. Maar als er een vergrootglas op deze nieuwe of geïntensiveerde relaties wordt gericht, dan blijkt dat Opzoomen vaak beperkt blijft tot bewoners(groepen) die al langer actief zijn in hun straat of buurt. Op zoek naar (financiële) middelen of door een voorzet van een opbouwwerker sluiten zij zich aan bij de 'Opzoomerbeweging'. Zodoende krijgen zij ook makkelijker toegang tot het netwerk van instellingen en diensten. Naast de 'participatie-elite' van het Opzoomen (wit en van middelbare leeftijd) zijn er echter ook groepen actief met een minder prominente plaats. Voor jongeren, ouderen en allochtonen is er binnen de bestaande kaders nog geen hoofdrol weggelegd, maar ze worden wel steeds actiever. Zo nemen personen uit deze categorieën deel aan incidentele evenementen. Hoewel daar meestal geen blijvende contacten uit ontstaan, komt het de beeldvorming over en weer ten goede. Daar kan een zekere ontspannende werking van uitgaan. Sommige bestuurders zien dit als het hoogst haalbare: de sociale afstand is verkleind, maar laat zich niet gemakkelijk nog verder overbruggen. Andere blijven zoeken naar (nieuwe) manieren om met name allochtone bewoners er meer bij te betrekken.

Met name waar het gaat om het verbeteren van de relatie tussen groepen bewoners er nog een wereld met Opzoomen te winnen is. Welke wereld is overigens inzet van discussie. Lang niet iedereen vindt het nodig dat er resultaten worden geboekt op het niveau van 'vermenging' ('verstandhouding', de derde sport op de contactladder). Wel is bijna iedereen het erover eens dat er qua participatie (sport 1) nog veel kan worden bereikt aan allochtone zijde en qua interactie (sport 2) zowel aan allochtone als autochtone zijde. Nu lijkt het erop dat beide 'groepen' elkaar verwijten weinig uitnodigend en gastvrij te zijn. Positief geïnterpreteerd betekent dit dat beide kanten bereid zijn tot intensivering van contacten – en dat bewonersondersteuning er voor moet zorgen dat beide kanten gelijkelijk in beweging komen. Een opstap via eigen organisaties is daarbij een van de opties. Een

andere mogelijkheid is de toegankelijkheid en aanspreekbaarheid van de gevestigde Opzoomeraars te vergroten.

Nader onderzoek zal moeten bepalen wat de precieze bijdrage van Opzoomeren – in al zijn betekenissen – is.